

Spis treści KMW 1/2006

Artykuły i Materiały

Anna Marciniak-Kajzer, Późnośredniowieczny dwór rycerski w Leszczu. Przyczynek do dyskusji na temat funkcji niektórych siedzib możnowładczych

Danuta Bogdan, Procesy o czary na Warmii w XVI wieku

Sławomir Augustowicz, Kurlandzka kampania wojsk brandenburskich pod komendą Bogusława Radziwiłła. Projekty i realizacja 1658 – 1659

Stanisław Achremczyk, Stanisław Leszczyński w Prusach Królewskich i w Prusach Książęcych

Aldona Prašmantaitė, Między lojalizmem a patriotyzmem. Biskup wileński Adam Stanisław Krasiński (1810-1891) wobec powstania styczniowego

Jurij Kostiaszow, Prusy Wschodnie w oczach Rosjan

Miscellanea

Wojciech Piasek, Karola Górskiego koncepcja społecznych postaw kultury: „koinologia” i „interpretacja transcendentna historii”

Monika Hrynkiewicz, Księgozbiór i spuścizna Michała Kajki w zbiorach Biblioteki Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

Recenzje i omówienia

Irena Makarczyk, Tomasz Ujejski (1612-1689), biskup kijowski, prepozyt warmiński, jezuita, Olsztyn 2005 (Danuta Bogdan)

Gustaw Gizewiusz, Skarga Mazura. Samoobrona Gustawa Gizewiusza ewangelickiego kaznodziei polskiego kościoła w Ostródzie w Prusach Wschodnich przeprowadzona przed Prowincjonalnym Kolegium Szkolnym prowincji pruskiej, przeł. E. Martuszewski, Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie nr 223, Olsztyn 2004 (Łukasz P. Fafiński)

Zbigniew Kudrzycki, Dzieje Rozóg. Pogranicze mazursko-kurpiowskie w XVII-XX wieku, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003 (Jerzy Kijowski)

Kronika Naukowa

Marcin Wakar, II Targi Książki Naukowej w Olsztynie. Sprawozdanie

Małgorzata Sztąberska, Sprawozdanie z VII olsztyńskiej konferencji naukowej „Między Barokiem a Oświeceniem. Radości i troski dnia codziennego” Mrągowo 22-24 czerwca 2006 r.

Janusz Cygański, Sprawozdanie z sesji: Susz. Z dziejów miasta i okolic

Nekrolog

Antoni Tadeusz Swat 16 lutego 1936- 3 maja 2006 (Jan Chłosta)

Resume:

Anna Marciniak-Kajzer

Wieś Leszcz (dawniej Heeselicht) położona jest około 6 kilometrów na południowy-wschód od Dąbrówna, na południowym brzegu jeziora Dąbrowa Wielka. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 18 sierpnia 1321 roku. Częściowo zniszczone w czasie budowy ośrodka wypoczynkowego stanowisko archeologiczne ulokowane jest na cyplu wcinającym się w jezioro. W latach 1999 – 2002 przeprowadzono tu ratownicze badania wykopaliskowe, które objęły powierzchnię około 318,35 m². W czasie badań odnaleziono pozostałości suchej fosy – przekopu, która pierwotnie odcinała północną część cypla. Powstała ona w pierwszej fazie osadniczej, czyli w wieku IX. Z tego okresu pochodzą również ślady dwóch domostw.

Kolejna fala osadnictwa, przypada na wiek XV, kiedy funkcjonował tu rycerski dwór, należący do zasłużonego dla historii Prus rodu Bażyńskich. Jego ślady zostały w znacznym stopniu zniszczone, jednak odnaleziono pozostałości dwóch budynków. Wśród zabytków z drugiej fazy osadnictwa wymienić należy, oprócz fragmentów naczyń glinianych, także: trzy brakteaty krzyżackie, 1 gwiaździsty bodziec ostrogi, 1 strzemię, oczko ramienia ostrogi, groty bełtów, zbrojniki zbroi płytkowej, klamerki pasa, gwoździ, oraz kilka fragmentów okuć pochodzących prawdopodobnie z drewnianej skrzyni. Bardzo ciekawy jest zbiór kości zwierzęcych, w którym około 43% stanowią szczątki zwierząt łownych. Ten fakt, jak i ogólny obraz kultury materialnej badanego obiektu, pozwala na wysunięcie przypuszczenia, że był to być może dwór myśliwski, należący do rodu Bażyńskich.

D. Bogdan

Praktyki magiczne na obszarze Prus były najsilniejsze w okolicach, gdzie najdłużej dominował element etnicznie pruski i do których koloniści niemieccy przybyli najpóźniej (Sambia -Samland, późniejsze Mazury -Masuren). Władze zakonu krzyżackiego, a

po reformacji książe pruscy próbowali przeciwdziałać temu wydając liczne ustawy (Landesordnungen, Kirchenordnungen).

Centralne położenie Warmii w Prusach, bliskość kontaktów gospodarczych oraz rodzinnych i sąsiedzkich ludności biskupstwa z mieszkańcami pozostałych ziem pruskich, miały duży wpływ na szerzenie się praktyk czarowskich (Zauberei) i magii.

Jak wynika z analizy XVI-wiecznych źródeł warmińskich, szczególne nasilenie praktyk czarowskich miało miejsce we wsiach komornictwa reszelskiego graniczących z Prusami Książęcymi (Herzogliche Preussen) oraz dwóch miasteczkach: Biskupcu (Bischofsburg) – komornictwo jeziorańskie (Kammeramt Seeburg) oraz Bisztyнку (Bischofstein) – komornictwo lidzbarskie (Kammeramt Heilsberg).

W aneksie artykułu zamieszczono dokumenty związane z procesem z 1558 roku, w którym oskarżony był sołtys wsi Grzęda (Sturmhubel) – komornictwo reszelskie (Kammeramt Rössel), Peter Neumanna i jego żona. Postępowanie toczyło się przed sądem ławniczym (Schöppengericht) miasta Reszła.

Praktyki magiczne przybierały jednak na sile skoro biskup Marcin Kromer wydał 30 VIII 1589 r. mandat przeciwdziałający czarom i egzorcyzmom „Mandat wegen der Zauberey und Teufelsbeschwerungen“. Nie przyniósł on jednak spodziewanych skutków, gdyż kulminacja procesów o czary nastąpiła na Warmii w XVII wieku, szczególnie w hanzeatyckim Starym Mieście Braniewie i sąsiadującym z nim Nowym Mieście Braniewie.

Sprawy o czary odzwierciedlają stan świadomości i mentalności ówczesnych ludzi, a z przebiegu postępowania sądowego wynika, że w czary wierzyli zarówno oskarżeni jak i sędziowie.

Jurij Kostiaszow

Podjęta została próba ujawnienia stereotypów postrzegania przez ludzi rosyjskich Prus Wschodnich i ich mieszkańców począwszy od XVII i do XX w. W charakterze źródeł wykorzystano sprawozdania dyplomatyczne, dzienniki, listy, wspomnienia, notatki z podróży i eseje wojskowych, dyplomatów, pisarzy, poetów, uczonych, przedsiębiorców i zwyczajnie podróżnych rosyjskich.

Nasuwa się wniosek, że w okresie dziesięcioleci i stuleci wyobrażenia Rosjan o swoich najbliższych sąsiadach zagranicznych zmieniały się pod wpływem najprzeróżniejszych okoliczności i czynników, ale znacznie więcej w nich było wspólnego, powtarzającego się.